

Ágyas Réka¹

Vajdaság taszításában, Magyarország vonzásában

Kutatásom célja² a határon túli magyarok, pontosabban a vajdasági magyar fiatalok továbbtanulási döntéseinek, munkával kapcsolatos attitűdjeinek, munkavállalási esélyeinek valamint jövőterveinek a migrációs tervekkel, döntésekkel való összefüggésének vizsgálata.

A szerbiai magyarság egyik aktuális társadalmi problémája, hogy alulreprezentáltak a felsőoktatásban, illetve ennek következtében a munkaerő-piacon (Gábrity-Molnár, 2006:115). A problémát még jobban súlyosbítja a jelenlegi szakemberek, értelmiségiek, illetve a jövőbeli értelmiségiek kivándorlása, ugyanis „a Magyarországon továbbtanuló vajdasági hallgatók között legmagasabb az értelmiségi családból származók aránya” (Erdei, 2005:339). Köztudott, hogy Szerbia gazdasága ingoványos talajon áll, így feltételezhető, hogy a migrációs szándékot fontolgatók köre egyre jobban szélesedik. A vajdaságiak elégedettségi szintje egyre alacsonyabb, minek következtében más országokban keresik a boldogulási lehetőségeket. Szerbiának komolyan számba kellene vennie, hogy főképp a magas iskolai végzettségű egyének, a jövőbeli értelmiség elvesztése súlyos következményekkel járhat.

„Hazatérő idegenek”³

Szerbia területéről a külföldre távozás több évtizede tart. A hatvanas években indult el a külföldi munkavállalás – a Vajdaságból külföldön dolgozók 27,5%-a magyar volt (Gábrity-Molnár, Mirnics, 2001:404). Egészen a nyolcvanas évekig gazdasági migrációról beszélhetünk, az áramlás Ausztria, a Német Szövetségi Köztársaság valamint Franciaország felé irányult. (Gábrity-Molnár, 2001). A kilencvenes években változott az ok, a vándorlás inkább politikai és pszichológiai motívumokra vezethető vissza. A célország választásában is változás történt. Akkoriban Magyarország is hajlandó volt menekültként, politikai illetve gazdasági bevándorlóként befogadni a Szerbiából érkező imigránsokat. Sokan aggódtak a magyar elit külföldre távozása miatt, ugyanis nem csupán szakembercseréről vagy ideiglenes munkavállalásról volt szó, sokkal hosszabb távú tervekről, külföldi letelepedésről beszélhetünk.

Manapság jellemző az úgynevezett ideiglenes migráció, ami főként a fiatal korosztályra jellemző, akik munkavállalási vagy tanulási céllal érkeznek Magyarországra (Gödri, 2005). Ám sok esetben ez végleges letelepedéshez vezet. Ma már nem a háborús fenyegetettségtől tartanak az emberek, viszont a stagnáló gazdaság, a vele járó munkanélküliség, a válságok okozta kiszámíthatatlanság hatásai érzékelhetőek.

A vándorlás etnikai jellege

Sajátos helyzet jellemzi a határon túli magyarok – és ezen belül a vajdaságiak – Magyarországra irányuló migrációját. Annak ellenére, hogy a határon túli magyarok migrációja országhatár átlépéssel párosul, mégis különbözik a nemzetközi vándorlás jelenségétől, „valahol a belföldi és a nemzetközi migráció között helyezhető el, sajátos értelmezési keretben, amely figyelembe veszi a közös történelmi gyökereknek, az etnikai identitásnak, a nyelvi azonosságnak és a kulturális közelségnek a folyamatban lejátszott szerepét”(Gödri, 2010a:32). E vándorlók

¹ A szerző a Corvinus Egyetemen (Budapest) szerzett szociológus MsC diplomát.

² A dolgozat és a kutatás a Balassa Bálint Intézet (MÁSZ – Budapest) támogatásával készült 2010-ben. A kutató mentora Gödri Irén konzulense pedig Gábrity Molnár Irén voltak.

³ A cím idézve Feischmidt Margit és Zakariás Ildikó (2010): Hazatérő idegenek. Az etnikai migráció formái, okai és hatásai a Kárpát-medencében. In: Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): Változó migráció – változó környezet. Budapest: MTA Etnikai – nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 57.o.

úgymond saját hazájukba vándorolnak vissza, ahol a fogadó népességgel azonos nyelvi és kulturális jellemzőkkel bírnak, így a vándorlás tulajdonképpen a kisebbségi státusból való kilépésüket jelenti, amennyiben nyelvi és kulturális szempontból nézzük (Gödri 2010a). Gödri (2005) kutatási eredményeiből láthatjuk, hogy a Jugoszláviából érkezettek között jelentős volt az etnikai migránsok aránya. A többi vizsgált szomszédos ország közül (Románia, Szlovákia, Ukrajna) a legmagasabb arány a Jugoszláviából érkezettekre volt jellemző (36,5%), ezután Ukrajna következett (20,1%), Románia (17,7%) illetve Szlovákia (3,3%)⁴ (Gödri, 2005: 104). Feltételezésem szerint a háborús helyzet valamint az azt követő kilátástalanság miatt volt ebben az időszakban ennyire jelentős a Jugoszláviából származó etnikai migránsok aránya. Vajdaság nem tartozott a háborús övezetbe, viszont sokan vándoroltak el a megtorlások, katonai mozgósítások miatt; ők külföldön szerették volna megvárni a háborús zavargások végét.

Kutatásomban nem az „etnikai migránsok” csoportjával foglalkoztam, hanem a „karrier” illetve a „gazdasági migránsokra” helyeztem a hangsúlyt (Gödri, 2005:100-104).

A tanulási célú migráció, avagy a „magasan képzettek” mobilitása

Szerbiában a többségi nemzet fiataljaihoz képest, alacsonyabb továbbtanulási hajlandóságot figyelhetünk meg a vajdasági magyarok körében, hiszen tény, hogy ez a részarány sosem volt magas az összes vajdasági hallgatók számában.⁵ A nyolcvanas években még 10%-ék körül mozgott a részarányuk, de ez után drasztikusan csökkent az arányuk. A magyar hallgatóknak kevés lehetőségük van arra, hogy anyanyelvükön tanuljanak Szerbiában, ugyanis „a délvidéki magyarság nem tudja anyanyelvén bejárni a teljes oktatási vertikumot”(Takács, 2010:6). 2000-ben a Vajdaságban történő továbbtanulási hajlandóságára pozitívan hatott az akkori politikai rendszerváltás, ám a magyarok részaránya az egyetemi képzésben még mindig nem volt kielégítő (Gábrity-Molnár, 2006). A Kárpát Panel (2007)⁶ empirikus kutatási eredményeiből kiderült, hogy a vajdasági magyarok 90%-a magyarul fejezte be az általános iskolát, viszont az oktatás magasabb szintjein, például szakiskolában már csupán a válaszadók 65,9%-a, a gimnáziumot pedig 75,6%-a tudta befejezni magyarul (Gábrity-Molnár – Rác 2007:143). A Vajdaságban jelentkező alacsony továbbtanulási hajlandóság oka az is, hogy a vajdasági egyetemisták, főiskolások 35%-a tanul Magyarországon (Gábrity-Molnár, 2003:16).

A 2005/2006-os adatok alapján a *Magyarországon* tanuló külföldiek majdnem kétharmada a szomszédos országok állampolgárai. Nagy valószínűséggel az anyanyelvi homogenitás miatt ők tekinthetők a legmozgékonyabb csoportnak. Főként Romániából illetve Szlovákiából érkeztek a bevándorlók tanulási céllal, viszont a Szerbiából érkezők száma sem elenyésző, a 2005/2006-ban Magyarországon tanuló külföldiek 8%-át tették ki a Szerbia és Montenegróból érkezők száma (L. Rédei, 2008)⁷. Ez a szerbiai magyarságra nézve hátrány, ugyanis az egyre fogyó magyar népességnek⁸ továbbra is kedvezőbbek az anyaországi lehetőségek, annak ellenére, hogy az akkori törvények értelmében a Vajdaságból származó magyar hallgatók csak nagyon korlátozott számban kerülhettek be állami finanszírozásba. Szerbia esetében a külföldön tanuló diákok 11%-ának jelentett célországot Magyarország. Ezt a romániaiak illetve a szlovákiaiak előzik meg (Románia: 18,9%, Szlovákia: 18,4%) (Szemerszki,

⁴ A Bevándorlók elnevezésű adatfelvétel 2002-ben zajlott, az alapsokaságát azon környező országok, 18 év felettiek csoportja alkotta, akik 2001-ben kapták meg a bevándorló státuszt Magyarországra.

⁵ Ld: 1. melléklet

⁶ A Kárpát Panel nemzetközi kutatásban a kérdőíves vizsgálatot során Vajdaságból 380 fős mintát vettek, 17 vajdasági községből (ez Szerbiában településcsoport képvisel). Összesen 26 település tartozott a kutatási terület alá: Bácska illetve Bánát, Szerémség körzetét kihagyták az alacsony arányú magyarság miatt (Gábrity-Molnár – Rác, 2007:120-184).

⁷ Ld: 2. melléklet

⁸ Vajdaság tartományában élő magyar népesség aránya 1961-ben érte el a csúcst (442 561), de attól kezdve folyamatos csökkenést tapasztalhatunk, a 2002-es népszámlálás szerint 290 207 volt (Gábrity-Molnár, 2008: 9- 15).

2005). Magyarország vonzóerejét mutatja az is - ahogy a Kárpát Panel 2007 empirikus kutatási eredményeiből kiderül - hogy a potenciális migránsok körében Magyarország jelenik meg az első helyen, mint ideiglenes célország, és mint letelepedési célország is. A kilencvenes évekhez viszonyítva az időszakos migráció tekintetében a Vajdaságból történő emigráció mérséklődött, ugyanis „az elkövetkező két évben a délvidéki magyar népesség 9 százaléka kíván tanulni vagy ideiglenesen munkát vállalni külföldön”(Gábrity-Molnár – Rác, 2007: 164). Figyelembe véve a jelenlegi politikai változásokat, pontosabban azt, hogy a határon túl élő magyarok kedvezményesen, egyszerűsített honosítási (és visszahonosítási) eljárásban szerezhetik meg a magyar állampolgárságot a Vajdaságból érkező imigráció mégsem mérséklődik.

A határon túli magyarok emigrációja több szempontból is eltér a többi európai migrációs modellektől, illetve a bolognai folyamat részeként végbemenő tanulmányi migráció tekintetében és több különbséget tapasztalhatunk (Erdei, 2005). Az első eltérés abban nyilvánul meg, hogy a kilencvenes évek közepéig Magyarország nagy erővel támogatta a határon túli magyar értelmiségi réteg megerősödését, elsősorban azzal, hogy lehetőséget nyújtott számukra a Magyarországon történő továbbtanulásra – ez tekinthető a határon túli hallgatók első mobilitási korszakának. Későbbiekben, a második korszakban, a 90-es évek közepétől az ösztöndíjasok számát jelentősen korlátozták. Ettől kezdve sokan csupán költségtérítéses képzésben vehettek részt (Erdei, 2005). Szlovákia, majd Románia Európai Unió csatlakozása, amely már a harmadik korszak kezdetét jelentette és kedvezően hatott azokra a fiatalokra, akik Magyarországon szándékoztak továbbtanulni, ugyanis ők azonos jogokkal tanulhattak a magyarországi felsőoktatásban, mint magyar állampolgárságú társaik. A vajdasági magyarok anyaországbeli továbbtanulása továbbra is problematikus volt, ugyanis rájuk ezek a „kedvezményes” jogszabályok nem vonatkoztak, mint ahogy a kárpátaljai magyarokra sem. Ennek ellenére „a kárpátaljai és vajdasági magyarok számában összesen több mint 300 fős növekedés tapasztalható” (L. Rédei, 2009:101). A vajdasági magyar fiatalok körében 35%-os azok aránya, akik Magyarországon folytatják tanulmányaikat, ez 1655 főt tesz ki. Ebből csupán 500 hallgató tanul állami ösztöndíjjal Magyarországon, közel 70%-uk költségtérítéses képzésben vesz részt. Ahogy a korábbi kutatásokból kiderül a hazatérési ráta alacsony, körülbelül 20%. Ez azt jelenti, hogy Vajdaságnak évente átlagosan 300 diplomás értelmiségről kell lemondania (Gábrity-Molnár, 2003:16). A határon túliak tanulmányi célú migrációjával kapcsolatosan különbséget tapasztalhatunk egy olyan viszonylag „zárt földrajzi környezetben” is, mint a Kárpát-medence. A Kárpát-medencében élő, azonos etnikumú hallgatók egyirányú mobilitása figyelhető meg Magyarországra, ugyanis ebben a folyamatban az anyaországi fiatalok nem vesznek részt (Erdei, 2005:334). Az alapvető célokban is eltérést tapasztalhatunk, ugyanis amíg az Európai Unió tagországai azért ösztönzik hallgatóikat, hogy serkentsék a munkaerő migráció folytonosságát, addig a szomszédos országokból érkező egyirányú mobilitás célja a magyar társadalmi közösség gazdasági fejlődésének támogatása, valamint az értelmiségi réteg utánpótlása. A Magyarország által kiépített ösztöndíjrendszer elsődleges feladata és célkitűzése az kellene, hogy legyen, hogy a határon túli magyar fiatalság tanulmányaik végeztével szülőföldjükön kamatoztathassák a megszerzett tudásukat (Erdei, 2005).

A vajdasági magyar fiatalok körében a továbbtanulás egyértelműen migrációs csatornaként jelenik meg, ugyanis Vajdaságban „a magyar nemzetiségű, újgenerációs értelmiségi elit „eltűnésének” mértéke” jelentős, megközelítőleg 50%-ra tehető azon fiatalok aránya, akik Magyarországon szereznek felsőfokú végzettséget”. (Kincses, 2010: 77 idézi Fercsik R., 2008)

A kutatási kérdések és az alkalmazott módszer bemutatása

Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy a vajdasági magyar fiatalok körében befolyással volt-e a munkával kapcsolatos attitűdökre, a munkavállalási esélyek megítélésére, valamint a jövőtervekre az, hogy a továbbtanulás kapcsán valaki a migráció vagy pedig az otthonmaradás mellett döntött. Ennek érdekében egyfelől a Vajdaságban tanuló magyar fiatalok, másfelől a

Magyarországon tanuló vajdasági magyar fiatalok (akik már „ideiglenes emigránsok”-nak tekinthetők) attitűdjeit is vizsgálom. Kutatási kérdéseim a következő főbb témakörökre koncentráltak:

- Milyen tényezők befolyásolták a vizsgált csoportot abban, hogy szülőföldjén vagy pedig az „anyaországban” folytassa tanulmányait?
- Milyen mértékben tudott megvalósulni a beilleszkedés az egyetemi életben illetve a mindennapokban a vajdasági magyar kisebbségből származó fiatalok körében - Magyarországon illetve Szerbiában egyaránt?
- A munkával kapcsolatos attitűdök illetve a munkavállalással kapcsolatos tervek feltérképezése során milyen különbségeket tapasztalhatunk az „anyaországban” illetve a szülőföldön tanuló vajdasági magyar fiatalok körében?
- Milyen jövőképpel rendelkeznek a Magyarországon tanuló, illetve a szülőföldön maradt vajdasági magyar egyetemisták?

A célcsoportom a gazdaságtudományi és közgazdasági tanulmányokat folytató egyetemisták, akik a legközelebb állnak a munkaerőpiacra való kilépéshez. Célom az összehasonlítás, ezért olyan egyetemet választottam, amely több városban jelen van, ezért vizsgálom tehát a közgazdasági végzettségűeket. Négy városban tanuló vajdasági egyetemistákkal készítettem interjúkat: Magyarországon, Budapesten és Szegeden, Vajdaságban pedig Újvidéken és Szabadkán⁹. A korábbi kutatásokból kiderült, hogy ezek azok a városok, amelyek leginkább vonzzák a vajdasági tanulókat és a munkát vállaló fiatalokat (Gábrity-Molnár, 2006: 117-121, Kincses, 2010:29-30).

Az interjúalanyok felkutatása során a hólabda módszert alkalmaztam, viszont egy-két alkalom után szinte mindig megakadt a „hólabdám” – csak Szeged és Szabadka városában tudtam gördülékenyen alkalmazni ezt a módszert. Ezért új alternatív módszert próbáltam alkalmazni a másik két városban tanuló csoport felkutatásában. A Márton Áron Szakkollégium rendelkezésemre bocsátotta a 2006-tól miniszteri ösztöndíjban részesült hallgatók listáját, amelyből ki tudtam szűrni a Magyarországon tanuló, szerb állampolgárságú, közgazdasági illetve gazdasági tanulmányokat folytató hallgatókat. Ez jó elindulási pont volt, viszont, a Magyarországon tanuló diákok csupán egy része vesz részt állami finanszírozásban, emiatt azon hallgatók névsora nem állt rendelkezésemre, akik költségtérítéses képzésben vettek részt. Ezután a Budapesti Corvinus Egyetem segítségét kértem, viszont adatvédelmi okokra hivatkozva nem kaphattam ki a szerb állampolgárságú hallgatók névlistáját, viszont a Neptun internetes vonalon keresztül továbbították nekik leveletem. Sajnos ebből a forrásból, egyetlen visszajelzést sem kaptam. Mivel ez a módszer sem bizonyult alkalmasnak a közösségi oldalak segítségét vettem igénybe, körleveleket indítottam ismerőseimen keresztül. Ez a módszer sikeresnek bizonyult, viszont meglehetősen sok időt vett igénybe.

Annak érdekében, hogy az egyéni motivációkra, magatartásokra fény derülhessen, félig strukturált interjúkat alkalmaztam. Összesen tizenkilenc interjút sikerült megvalósítani, tízet Magyarországon illetve kilencet Szerbiában tanuló fiatalokkal. Az egyéni motivációk illetve döntések feldolgozása során törekedtem arra, hogy modellezhető kategóriákat fogalmazzak meg. Az interjúszövegek értelmezésekor elsődleges szempontom az volt, hogy valóban a megkérdezettek álláspontjai tükröződjene vissza, az ő megfogalmazásaik, „hangjaik” jelenjenek meg.

⁹ „A Szabadkai Közgazdasági Kar 1960. május 18-án alakult, a Belgrádi Egyetem keretein belül, a Szabadkai Közgazdasági Kar alapításáról szóló törvénynek a Szerb Köztársaság Képviselőháza általi elfogadásával. Ugyanebben az évben létesült az Újvidéki Egyetem is és a Szabadkai Közgazdasági Kar ezt követően az Újvidéki Egyetem alkotó részévé vált.” Tehát gyakorlatilag, közigazgatásilag egy egyetem, viszont kutatásomban két különálló egyetemenként kezelem, ugyanis már maga a városok jellemzői miatt eltérő munkaerő-piaci eséllyel szembesülhetünk. Forrás: <http://www.ef.uns.ac.rs/hungarian/faculty.htm>

A vajdasági magyar egyetemisták továbbtanulásának motivációs háttere

Mivel a munkavállalás egyik előszobájának tekinthetjük a továbbtanulással kapcsolatos terveket, ezért fontosnak találtam annak vizsgálatát is, hogy melyek voltak azok a legfontosabb tényezők, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy mely felsőoktatási intézményt választották a fiatalok. A megkérdezettek két csoportba különíthetők el (Szerbiában maradt vajdasági magyarok és a Magyarországon ideiglenes imigránsok csoportja), annak függvényében, hogy a továbbtanulásukkal kapcsolatban a belső, vagy a nemzetközi migráció mellett döntöttek. Az alábbiakban azokat a taszító illetve vonzó tényezőket tekinthetjük át, amelyek hatással lehettek e döntések meghozatalára.

Magyarország vonzó tényezői az ideiglenes migránsok körében

Azoknál, akik a Magyarországon való továbbtanulás mellett döntöttek, egyértelműen körvonalazódott, hogy milyen összetett folyamatot jelent is a migrációs döntés meghozatala. Összesen tíz olyan hallgatót kérdeztem meg, aki Magyarországon folytatta tanulmányait. Már fiatal korban is jellemző a tanulási célú vándorlás, ugyanis négyen voltak olyanok, akik már középiskolába is Magyarországon, Szegeden jártak. Azt tapasztaltam, hogy valóban tudatos és célirányos döntések voltak a jellemzőek, annak érdekében, hogy szellemi képességeiket kibontakoztassák.

Mindkét csoport esetében – tehát akik már középiskolai illetve egyetemi tanulmányokat folytattak Magyarországon – hangsúlyosan jelen volt az *anyaország nyelvi vonzása*. Legtöbbször elsődleges, vonzó tényezőként a magyarul tanulás lehetőségét említették, tehát feltételezhetően a kisebbségi nyelvi hátrányok is motiválták őket abban, hogy az „anyaország” mellett döntsenek. Ezért felfogható kudarckerülő magatartásának is a vándorlás azaz, nem kívántak azokkal a nehézségekkel megküzdeni, amit a szreb nyelv megtanulása igényel. Ebből látható, hogy az etnicitásnak¹⁰ fontos szerepe van hiszen, a nyelvi azonosságnak Magyarországon erőteljes vonzó hatása van az interjúalanyaim körében.

„Ugye a legfontosabb szempont az ugye mindig a nyelv marad.” (20 éves másodéves, férfi, Szeged)

„Ez olyan egyértelmű volt, hogy maradok [a középiskola után], szóval nem is akartam volna hazamenni, meg mondjuk a másik, ami miatt még így [itt] maradtam az viszont, hogy magyarul tudok tanulni, mert ugye otthon nincs, meg végül is nem is terveztem visszamenni, mindenféleképp maradtam volna.” (22 éves harmadéves, férfi, Szeged - már a középiskolát is Szegeden végezte)

Az is megerősítést nyert, hogy sok esetben nem egyéni döntés volt az emigráció, hanem a családnak, a szülőknek is jelentős szerepe volt ebben: nem csak teljes mértékben támogatták gyermekeiket, hanem ösztönözték is. Beigazolódni látszanak L. Rédei (2009) tapasztalatai a vajdasági magyar fiatalok körében is, hogy a szülők *nagyobb lehetőségeket látnak* gyermekeik számára külföldön.

„Ez nem teljesen saját döntés volt, én így nem tudtam eldönteni, hogy Szabadka vagy Szeged legyen, viszont a szüleim mondták, hogy inkább Szeged legyen, és akkor azért döntöttem úgy, így kicsit ilyen nyomásra is.” (23 éves végzős, nő, Szeged)

Az *Európai Unió diploma előnye* is megjelent, ami rámutat Magyarország tranzit ország szerepére is. Azt tapasztaltam, hogy egyre inkább növekszik a humán-tőkébe való befektetési

¹⁰ A későbbiekben még kitérek még arra, hogy valóban beszélhetünk-e „etnikai tőkéről” - amelyet az azonos etnikai csoportokhoz tartozás révén nyerhet el valaki (Gödri, 2010a: 33) – a vajdasági magyarok beilleszkedési folyamatában.

hajlandóság. A családok, háztartások egyre többet fektetnek be gyermekeik oktatási költségeibe, annak reményében, hogy olyan képzettséget, diplomát szerezhessenek, hogy esélyük legyen a boldogulásra, akár távol Szerbiától. Ez abban is látszik, hogy milyen nagy arányban vesznek részt vajdasági magyarok költségtérítéses képzésben Magyarországon.¹¹ Interjúalanyaim közül, akik 2006-ban kezdték el az egyetemet, költségtérítéses formában tudták csak elvégezni az alapképzést - viszont jelenleg a mesterképzésen lehetőségük van már állami finanszírozáson tanulni.

„Jelentkeztem [Szabadkára is], sőt bejutottam államira is, de aztán mégis Szeged lett belőle. Anyuék mondták, hogy inkább kifizetik, de ott nagyobb jövőt látnak, mint itt.” (23 éves végzős, nő, Szeged)

Több Szegeden tanuló interjúalanyom említést tett arról, hogy miután Magyarországon való továbbtanulás mellett döntött, fontos tényező volt a választott város közelsége, az ingázás lehetősége. Interjúalanyaim szemében az „anyaországban” való továbbtanulás nem jelent végleges elszakadást az otthonról.

„Azért nem [vagyok] annyira messze, tehát azért ez egy kisebb távolság otthonról meg innen. Tehát azért bármikor haza bírok menni.” (20 éves másodéves, férfi, Szeged)

Szerbia taszító tényezői az ideiglenes migránsok körében

A megkérdezettek migrációs döntéseinek meghozatala során jelentős befolyása volt a gazdasági tényezőknél (Szerbia bizonytalan nemzetközi helyzete, rossz munkaerő-piaci esélyek).

„[Szüleimnek] igazából nem az egyetemmel volt problémájuk, hanem az egész szerbiai helyzettel. Tehát nem nagy jövőt láttak itt, sem munkahely tekintetében, se alapvetően az ország fejlődése szempontjából. Itt ők úgy látják, hogy csak visszafelé halad az ország, előre nem, viszont Magyarország nem feltétlen azért, mert az huu mennyire fejlődik, de mivel Eu, ugye...nem is feltétlen kell Magyarországon maradnom.” (23 éves végzős, nő, Szeged)

A legtöbb interjúalanyomnál a magyarországi továbbtanulás mellett felmerült az a lehetőség is, hogy szülőföldjén folytassa felsőfokú tanulmányait, sőt ez annyira erőteljes volt, hogy sokan mindkét országba beadták felvételi jelentkezésüket. Az interjúk során megjelentek a szerbiai illetve a magyarországi oktatás közötti különbségek minősítése, ugyanis azáltal, hogy ismerősük, rokonuk már megtapasztalta a magyarországi középfokú- illetve felsőfokú oktatást, mérlegelni tudták, hogy mely ország felsőoktatási rendszere lenne a legelőnyösebb számukra. A legtöbb interjúalanyom ismerősei, családtagjai tapasztalatai alapján alakította ki ezt a képet, viszont az egyik alanyom első kézből szembesült mindkét felsőoktatási rendszerrel.

„Aztán így három év után rájöttem, hogy a szabadkai közgáz az nem annyira [jó], tehát színvonal szempontjából nem felel meg az elvárásaimnak, és hát ezután jelentkeztem át.” (27 éves, elsőéves mester szakos, Budapest – 3 évet szabadkán tanult közgazdaságtant)

A kisebbségi lét is befolyásolhatja a továbbtanulási terveket, illetve a munkával kapcsolatos attitűdöket és terveket. Emiatt érdekesnek találom a kisebbségi lét megnyilvánulását mindkét országban. A trianoni békeszerződést követően a Jugoszláviában/Szerbiában élő magyarokra asszimilációs nyomás nehezedett. Másrészt a Magyarországon tanuló vajdasági

¹¹ A Szerbiából Magyarországon tanuló diákok 70%-a költségtérítéses képzésben vesz részt. (Gábrity-Molnár, 2003: 16)

magyarok „külföldi magyarként” vannak jelen az anyaországban, a közös történelmi tudat, sőt az azonos nyelv ellenére is. Mivel mindkét országban bizonyos szinten sújtja a kisebbségi lét a magyarokat, ezért nehéz azt bebizonyítani, hogy valóban ennek a tényezőnek lenne-e hatása a munkavállalói attitűdökre, illetve a kilátásokra. Ezért csupán azt is meg szeretném vizsgálni, hogy valóban előjön-e ez a szempont a munkaerő-piaci esélyek latolgatásában. Csupán egy interjúalanyom emelte ki a kisebbségi létet, mint Szerbia taszító tényezőjét. A többi beszélgetés során egyáltalán nem jött szóba, hogy valaki azért döntött volna a Magyarországon való továbbtanulás mellett, mert Szerbiában hátránynak gondolta magyar nemzetiségét. Ennek egyrészt az lehet az oka, hogy Szerbia stagnáló gazdasági helyzetéből adódó kilátástalanság és munkanélküliség sokkal erőteljesebb hatásként jelenik meg, másrészt pedig elképzelhető, hogy a megkérdezetteim körében a munkavállalás szempontjából még előnyt is jelent a kétnyelvűségük.

Szerbia vonzó tényezői a szülőföldön maradt fiatalok körében

Összesen kilenc olyan vajdasági magyart kérdeztem meg, akik Szerbiában folytatták tanulmányaikat. Egy kivételével, középiskolai tanulmányaikat is Szerbiában végezték el. Esetükben a továbbtanulással kapcsolatos döntések inkább mondhatók „kényszerdöntéseknek” - szemben a Magyarországon tanuló diákokkal - abban az értelemben, hogy sokan közülük egyetemi tanulmányaik alatt Szerbia határain kívül is el tudták volna képzelni magukat, mégis anyagi megfontolásból Szerbiában maradtak. Vonzó tényezőként jelent meg az, hogy Szerbiában lehetőségük volt *állami finanszírozáson tanulni*. A nagy többségüknél felmerült a Magyarországon történő továbbtanulás gondolata, viszont ennek gátat vetett a külföldi tanulás anyagi terhe, ugyanis azzal a legtöbb interjúalanyom tisztában volt, hogy abban az időben csupán néhány „kiváltságos” tudott állami finanszírozáson tanulni, tehát igazából sok interjúalanyomnak nem volt más választási lehetősége.

„Az volt a probléma, hogy állami támogatású egyetemre ott nem kerülhettem be ugye, mert nem sikerült elintézni a papírokat, és akkor idejöttem végül is. Ez volt az egyedüli ok, mert felvettek a közgazdaságra is és annyi pontom volt, hogy bekerültem volna ott is államin, viszont nem kaphattam állami támogatást az állampolgárság miatt és akkor itt is bekerültem államira és akkor persze logikus döntés volt, hogy akkor itt folytatom.” (25 éves végzős, nő, Szabadka)

Azt többen jelezték, hogy mérlegelve családjuk anyagi helyzetét, úgy hozták meg a továbbtanulással kapcsolatos döntésüket, hogy az a legkisebb anyagi megterhelést jelentse szüleiknek. A megkérdezettek nem tekintik a szerb felsőoktatási rendszert vonzó tényezőinek, azon kívül, hogy lehetőségük volt állami finanszírozáson tanulni. A vajdasági magyar fiatalok körében a nyelvi környezet miatt erősödött meg *Szabadka vonzásköre*.¹²

„Tehát így ketten jöttünk Magyarországra, tehát közgazdasági szakra. A többiek azok meg, ugye [nekik] egyértelmű volt, hogy Szabadka, tehát még a többi választási lehetőség között se [válogattak], és ez elsősorban a nyelvnek a problémája miatt, mivel hogy senki nem tudott annyira szerbül, hogy belevágjon egy ilyen teljesen újba, vagy nem akart. És ugye Szabadka az meg olyan köztudott, hogy ott ugye van pár tantárgy, ami ugye magyarul van, tehát később igazából már nincs, csak az első egy évben, ott még van.” (20 éves másodéves, férfi, Szeged)

Volt néhány olyan interjúalanyom is, akinél kezdetben egyáltalán nem merült fel annak a gondolata, hogy más országban tanuljon tovább. Ők azok, akik már tanulmányaik elején úgy tervezték, hogy szülőföldjükön szeretnének a későbbiekben is érvényesülni, sőt volt olyan

¹² Ld.: Gábrity-Molnár, 2006: 117-121.

válaszadó is, aki szerint előnye származhat a *kisebbségi létéből*, sőt abból, hogy sok magyar fiatal a magyarországi továbbtanulást részesíti előnybe.

„Azért döntöttem úgy, valójában, hogy itt maradok, mert épp azért is, mert mindenki elment és tudtam, hogy ez egy lehetőség lesz számomra, hogy magyar kétnyelvűként hogyha befejezem - mert tényleg ketten voltunk magyarok az egész évfolyamon, sose látok magyar neveket - tehát ennek szerettem volna kihasználni az előnyét, hogy elszökött innen a magyarság.” (25 éves végzős, férfi, Újvidék)

E csoport esetében Magyarország taszító tényezői nyíltan nem kerültek szóba, viszont az egyértelműen megállapítható, hogy a külföldön tanulás anyagi terhe, olyan ok volt, amely egyértelműen negatív tényezőként jelent meg a magyarországi továbbtanulás alternatívájában.

A továbbtanulási döntésekkel kapcsolatos elégedettség

A Magyarországon tanuló interjúalanyaim közül mindenki elégedett volt a továbbtanulással kapcsolatos döntésének meghozatalával. Egy-egy interjúalanyomnál merült fel az egyetemi rendszerrel illetve az oktatással kapcsolatos elégedetlenség. Összehasonlítva a Magyarországon tanuló diákokkal, nagyobb elégedetlenséget tapasztaltam a Szerbiában maradt fiatalok körében. Összességében elmondható, hogy részben elégedettek, hogy lehetőségük volt továbbtanulni, hogy a kezdeti nagy nehézségek ellenére végül is sikerült elsajátítani az állam nyelvét, viszont többségüknél szóba kerültek a szerbiai oktatási rendszer hiányosságai.

„Ez egy szükségdöntés volt, úgyhogy ilyen szinten...attól függ, hogy hogy nézzük. Ha úgy nézzük, hogy örülök, hogy egyetemre járhattam, akkor elégedett vagyok. Hogyha azt nézzük, hogy milyen szakmai tudást szereztem, akkor abszolút nem vagyok elégedett.” (25 éves végzős, nő, Szabadka)

A Szabadkán tanuló interjúalanyaim az oktatással kapcsolatos hiányosságok közé sorolták a túl elméleties oktatást, azt, hogy semmi gyakorlatiasság nincs benne, többen említették a szervezetlenséget is, valamint a legtöbb interjúalany megjegyezte, hogy képzeletbeli falat éreznek a tanárok és a diákok között – véleményük szerint ez a tömegképzés hátrányának tudható be. Viszont jelenleg a mesterképzésen - a diákok kisebb száma miatt is - változást tapasztaltak interjúalanyaim. Az Újvidéken tanuló diákok főképp a tanárok hozzáállásában illetve magában az egyetemi rendszerben csalódtak, volt olyan diák, aki emiatt váltott szakírányt.

„Csalódtam maga az egyetemnek a hozzáállásában a diákokhoz. Valójában nem lenne ezzel problémám, hogyha nem látnám, hogy a másik egyetemeken [milyen]. Tehát itt minden tanár késik, sosincs ott, amikor kell, ilyen felelés az teljes káosz... mintha ezeknek az embereknek nem ez lenne a primáris munkahelyük, hanem tudod ide így [bejönnek], hogy [lerázzák] a vállukról a gondot és akkor megyünk tovább. Ez egy idő után kiábrándító tud lenni... (25 éves végzős, férfi, Újvidék)

A vajdasági magyar egyetemisták beilleszkedése, kapcsolatépítése

Kutatásomban interjúalanyként két célcsoport vett részt: a Vajdaságban és az anyaországban tanulók csoportja. Mindkét csoportom esetében fontos megvizsgálni a beilleszkedés sikerességét, ugyanis egyrészt a szülőföldjükön maradt diákoknak továbbra is kisebbségiként kell megtalálniuk az érvényesüléshez vezető utat. Másrészt a Magyarországon tanulók esetében – bár valóban nem egy idegen kultúrába való „beolvadás” esetleges nehézségeivel kell számolniuk, – viszont nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a bevándorló még az azonos nyelvi, kulturális és történelmi adottságok ellenére is szembesülhet a fogadó társadalom idegenellenességével (Gödri, 2010b idézi Fox, 2007). A szülőföldön maradt

fiataloknak a saját országuk többségi nemzetiségű társadalmába kell beilleszkedniük, a Magyarországon továbbtanulóknak pedig a saját nemzeti közösségükbe, ám „idegen” országban.

Magyarországon „külföldi magyarként”?

A külföldre vándorolt egyének körében fontos szerepe van a már befogadó országban jelen levő kapcsolati hálónak. Interjúmban arra is kíváncsi voltam, hogy a migránsoknak vajon voltak-e korábbi kapcsolataik Magyarországon. Mindegyik válaszadó említett legalább egy olyan rokont, vagy közeli ismerőst, aki már hosszabb – rövidebb ideje Magyarországon tartózkodott. Egyetlen egy ember migrációs döntésében volt ennek kulcsszerepe – ő párkapcsolata miatt döntött a migráció mellett – viszont a többi interjúalanyom körében az előbb említett kapcsolatoknak nem volt domináns szerepük a döntés meghozatalában.

A Magyarországon tanuló vajdaságiak beilleszkedése a kezdetekben nem volt zökkenőmentes. Egyik interjú során sem jött szóba, hogy a Magyarországra történő vándorlást úgy élték volna meg az interjúalanyaim, mint egyfajta „hazatérő” migrációt. Ez főleg azoknál jelentkezett, akik középiskolai tanulmányaikat Magyarországon, vagyis Szegeden folytatták. Annak ellenére, hogy azonos nyelvi és kulturális jellemzőkkel bírnak a „külföldi magyarok”, mégis felbukkan az anyaországi magyarok idegenellenessége. Volt olyan, aki csoporttársai körében tapasztalta ezt, viszont volt olyan is, aki tanárától kapott megjegyzéseket. Akik felsőfokú tanulmányaik alatt tartózkodtak Magyarországon, többségükben kevésbé tapasztalták hátránynak azt, hogy vajdaságiak, a csoporttársak is befogadóbbak voltak. A középiskolához képest az egyetemen kevésbé szembesültek a származásukból adódó nyílt konfliktusokkal.

„Az egyetemen volt pár ilyen megnyilvánulás, amikor hallottam így a liftbe, hogy milyen már, hogy a vajdaságiak állami finanszírozású képzésre jelentkezhetnek, merthogy elveszik a helyet tőlünk, merthogy ők nem is magyarok. Meg tehát tapasztaltam így, de velem konkrétan, így azért nagyon kevés ilyen visszajelzést [kaptam] az utóbbi időben. Tehát annyira nem tapasztalok olyan szintű ellenszenvet, mint amit úgy éreztem az elején, mikor átjöttem Szegedre.” (24 éves végzős hallgató, nő, Szeged – a középiskolát is Szegeden végezte)

Elmondható, hogy a Magyarországon tanulóknak sikerült olyan baráti kapcsolatokat kialakítani az egyetemi társaikkal (vajdasági magyarokkal illetve magyarországi magyarokkal egyaránt), amelyek nem csak az egyetem falai között voltak jellemzőek. Összegezve, sikeres volt az „anyaországba” való beilleszkedés, mégis több interjúalanyom fontolgatja hazatérési szándékát, amelynek részletes vizsgálata a következő fejezetekben olvasható, a munkavállalással és a jövőtervvel van szoros kapcsolatban.

Szerbiában kisebbségi magyarként

Szabadkán, a Közgazdasági Karon tanuló diákok nehézkes és hosszas beolvadási folyamatról tettek említést. Ehhez többek között az is közrejátszott, hogy első évben „könnyítésképp” magyar csoportokat hoztak létre, annak érdekében, hogy segítsék őket a szerb nyelv fokozatos elsajátításában.¹³ Interjúalanyaim szerint ennek is meg volt a hátránya, méghozzá az, hogy kezdetben a szerb és a magyar diákok között nem alakult ki a kommunikáció.

„Egy-két közös óránk volt a szerbekkel, de ott is mindig megvolt, hogy hol ültünk, az volt a magyar sarok, és az rossz is volt, mert jobb lett volna már rögtön elsőben mindjárt elvegyülni.” (24 éves végzős, férfi, Szabadka)

¹³ A magyar diákok többsége a szakiskolát illetve a gimnáziumot is magyar nyelven végzi el. (Gábrity-Molnár – Rác, 2007) Ennek következtében sokan úgy kezdik felsőfokú tanulmányaikat, hogy minimális szinten beszélnek az oktatás nyelvét.

A kilenc Szerbiában tanuló interjúalanyom közül hárman állították azt, hogy egyetemi tanulmányaik előtt sem volt problémájuk a szerb nyelvvel, az ő esetükben sokkal pozitívabb kép rajzolódott ki az egyetemi környezettel, kollégákkal kapcsolatos első benyomásokról, szemben azokkal, akiknek jelentős nehézséget jelentett az állam nyelvének nem megfelelő szintű ismerete. A Szabadkán tanuló diáklány elmondása szerint már a gimnáziumban is sok tantárgyat szerb nyelven hallgatott, így nem voltak nehézségei a nyelvvel, mint ahogy az Újvidéken (szerb környezetben) született hallgatóknak sem.

Egy beszélgetés alkalmával sem került szóba a magyar-szerb diákok közötti esetleges távolságtartás nemzetiségi problémákból adódna. Azok a diákok, akik Szabadkán tanultak tovább, általában a környező falvakból származnak, és ennek egyik velejárójaként említették, hogy nem volt lehetőségük megfelelő szinten elsajátítani a szerb nyelvet. A vizsgált csoportomban – a Szerbiában tanuló magyarság körében – a részben sikertelen beilleszkedés, kommunikációs nehézségekre vezethető vissza, vagyis a szerb nyelv hiányos tudásából fakad.

„Nincs olyan, hogy te magyar vagy és akkor ki vagy közösítve, hanem próbáltak szerintem segíteni, csak tényleg a kommunikáció hiánya miatt ők se nagyon mertek közeledni, meg mi se nagyon hozzájuk, és akkor megvolt az a fal.” (24 éves végzős, férfi, Szabadka)

Arról többen is említést tettek, hogy a mesterképzésen sikerült már közelebbi viszonyt kialakítaniuk a szerb egyetemi társaikkal, viszont mindegyik interjúalanyomnál az volt a jellemző, hogy az egyetemen kívüli szabadidejüket inkább magyar ismerőseikkel, barátaikkal töltik.

„Annyira nem tudnék beszámolni ilyenről, hogy most elmentem volna szerb barátnővel valahova, nem is emlékszem nagyon ilyenre, inkább magyarokkal.” (25 éves végzős, nő, Szabadka)

A vajdasági magyar egyetemisták munkával kapcsolatos attitűdjei illetve a munkavállalással kapcsolatos tervei

Szakmai kapcsolatok kiépítettsége

A beszélgetésekből kiderült, hogy a kapcsolathálók jelentősége meghatározó tényező a munkakeresés világában, Szerbiában és Magyarországon egyaránt, ezért egyrészt emiatt tartom fontosnak ennek vizsgálatát, másrészt a tudatos, célirányos jövőtervezéssel is szoros kapcsolatban áll.

Az ideiglenes emigránsok nagyobb hangsúlyt fektettek a szakmai kapcsolatok kiépítésére. Ez valószínű abból is adódhatott, hogy mivel ők egy teljesen új környezetbe érkeztek, úgy kellett felépíteniük egy másik országban a „jövőjüket”, hogy hátrahagyták az addig esetlegesen kiépített kapcsolataikat (a szülőföldön meglévő kapcsolatokra gondolok, amelyeket szüleik, ismerőseik birtokoltak). Másrészt pedig többségüknek kötelező volt egyetemi tanulmányaik alatt szakmai gyakorlatot teljesíteni – többen szóba hozták, hogy a kötelező időn túl (3 hónap¹⁴) tovább maradtak gyakorlaton az adott cégnél, banknál.

„Nem túl erős [szakmai kapcsolataim vannak], mert én azért azt látom, hogy azzal, hogy egyrészt a szegediek, vagy akik itt éltek alaphól, [azoknak] már ugye itt van az egész család meg minden, azoknál sokkal ugye erősebb kapcsolatrendszer van. Gondolok arra, hogy most szülőknek az ismerőse, meg barátja, meg a stb.. Nekem ez nincs meg, tehát

¹⁴ Az interjúkban konkrétan nem tértünk ki arra, hogy az egyetemeken hány órás szakmai gyakorlatot tettek kötelezővé, viszont aki említette, az három hónapot mondott.

nekem otthon van édesanyám itt semmiféle rokonunk, ismerősünk nincsen. Úgyhogy én ezt saját magamtól [alakítottam ki]. (24 éves végzős, nő, Szeged – a középiskolát is Szegeden végezte)

Többségük¹⁵ olyan kapcsolatokról beszélt, amelyekre valóban számíthatnak a közeljövőben. Legtöbben eddigi – illetve ketten jelenlegi – munkájuk, szakmai gyakorlatuk során építettek ki kapcsolataikat, amelyeket jelenleg is ápolnak.

Ezzel szemben azok, akik Szerbiában, a szülőföldön tanultak tovább, kisebb számban rendelkeznek olyan kapcsolatokkal, mint a Magyarországon tanuló kollégáik. Náluk inkább előtérbe került a szülők kapcsolati hálója. Kevésbé voltak jellemzőek az önerőből felépített kapcsolatok, tehát az olyan típusúak, amelyek a másik csoportnál voltak jelen (szakmai gyakorlat során kiépített kapcsolatok). Ez annak is köszönhető, hogy nincs kötelező szakmai gyakorlat sem a Szabadkán, sem az Újvidéken tanuló diákoknak – egy interjúalanyom említette, hogy az ő szakirányán körülbelül egy hetes szakmai gyakorlat volt kötelező.

„Mondhatom, hogy az egyetemünk, ami a szakmai kapcsolatokat meg az ilyen praxát [gyakorlatot] illetően nem nyitott nekünk semmilyen ajtót. Tehát az öt év alatt egyetlen egy cégbe nem vezettek el bennünket, vagy bankba, hogy megnézzük, hogy hogy is van igazán, [hogy] ne csak könyvek alapján tanuljunk.” (24 éves végzős, nő, Szabadka)

Több hallgató is jelezte a szakmai tapasztalat fontosságát, viszont egyrészt nagyon nehezen tudták volna összeegyeztetni az egyetemmel, másrészt többen is említették, hogy Magyarországhoz képest sokkal kevesebb diákmunka-lehetőség.

Munkakeresési stratégiák

Látható, hogy a két csoport esetében jelentősen eltérést tapasztalhatunk a szakmai kapcsolatok kiterjedtségében, ennek következtében más-más munkakeresési stratégiákat feltételeztek, valamint a munkakeresés aktualitásának megítélése is eltérően jelentkezik a vizsgált csoportjaim körében.

A szakmai gyakorlat útján kiépített kapcsolatháló kulcsfontosságúak, kiváltképp a friss diplomások esetében. Ennek jelentősége a munkakeresési stratégiában is megnyilvánul, ugyanis a legtöbb ideiglenesen migráló interjúalanyom tisztában van azzal, hogy ha jól teljesíti a szakmai gyakorlaton, a későbbiekben lehetősége nyílna arra, hogy munkát kapjon azon a helyen. Többen a diplomázás utáni munkakeresés során a szakmai gyakorlatuk folyamán kiépített kapcsolati tőkével próbálkoznak először – ezt a fajta utat azok is megemlézték, akik majd a közeljövőben fognak menni gyakorlatra. Emellett a különböző internetes álláshirdetésekre való pályázást említették a legtöbben, valamint az ismerősök, a potenciális tanárok felkeresését. Többen megemlézték, hogy a munkakeresés folyamatában az egyetem is nagy segítséget nyújt nekik, állásbörzék megrendezésével, iskolai levelezőrendszeren keresztül álláshirdetések, gyakorlati helyek kínálatával.

„Az első dolog amit meg fogok próbálni az biztos, hogy ahol voltam banknál, ott fogok informálódni, hogy van-e esély vagy lehetőség, vagy lesz-e a közeljövőben.” (23 éves végzős, nő, Szeged)

A Magyarországon tanulóakra (kivéve a két másodéves és a harmadéves hallgatót)¹⁶ jellemző, hogy már egyetemi tanulmányaik alatt aktívan nézegetik az álláshirdetéseket, sőt

¹⁵ Kivétel a két másodéves interjúalanyom, mivel ők tanulmányaik elején járnak, nem is foglalkoztak szakmai kapcsolatok kiépítésével.

¹⁶ Az ő esetükben nem volt releváns ennek a kérdésnek a vizsgálata, ugyanis már korábban jelezték, hogy tovább szeretnének tanulni mesterképzésen, tehát az ő körükben a munkakeresési stratégiák még túlságosan távol állnak.

utolsó évben, félévben már jelentkeznek is egy-egy állásra – közülük voltak olyanok is, akik egyetem mellett dolgoznak.¹⁷

„Én úgy gondolom, hogy már időben, tehát nem diplomálás után fogom kezdeni, hanem még néhány hónappal előtte, mert szerintem nem könnyű munkát találni.” (23 éves végzős, nő, Szeged)

Ezzel szemben a Szerbiában maradt hallgatók lehetőségei sokkal korlátozottabbak. Mint ahogy az előző részben is kifejtettem, számukra nem adottak olyan lehetőségek, mint a kötelező szakmai gyakorlat, hogy azon keresztül kapcsolati tőkét építhessenek ki. Ebből adódóan ők elsődlegesen az internetes álláshirdetésekre való jelentkezés módszerét említették. Az ő esetükben is megjelenik egy olyan kapcsolati tőke, amely az elmondásuk szerint „alapkövetelmény” Szerbiában, ha végzettségüknek megfelelő állást szeretnének kapni. Ez eltér az előzőekben jellemzett kapcsolati tőkétől, ugyanis ebben az esetben a megkérdezetteim nem az „önerőből” kiépítették, hanem a már meglévő, szülők, ismerősök által birtokolt „csatornákat” veszik igénybe.

„Ha nincs ismeretséged, akkor nem tudsz egyszerűen munkába állni, vagy tudsz, viszont nagyon rossz feltételek mellett, rossz fizetéssel, nem olyan munkát, amit te szeretnél. Tehát a jó munkák már el vannak kelve, vagy el lesznek.” (24 éves végzős, férfi, Szabadka)

Az előző csoporthoz képest csupán néhány hallgató említette meg azt, hogy az egyetem, illetve a tanárok segítséget nyújtanának a munkakeresés folyamatában.

A Magyarországon tanuló vajdaságiakkal szemben az otthon maradtak munkakeresése időben kitolódik. Igaz, hogy már az utolsó félévben nézegetik az álláshirdetéseket, ismerősöknél érdeklődnek, ám többségüknél a diploma „kézbevétele” után válik aktuálissá a munkára való pályázás, amit azzal magyaráznak, hogy a munkaáltatók általában diplomásokat keresnek.

Munkával kapcsolatos attitűdök

A munkával kapcsolatos attitűdök terén nem határolódnak el élesen egymástól a vizsgált csoportjaim. Az ideiglenes migránsok és az otthon maradtak körében egyaránt fontos a munka anyagi vonzata. Azt tapasztaltam, hogy a Magyarországon tanuló diákok, amint megemlítették a fizetést, szinte minden alkalommal kihangsúlyozták, hogy azzal tisztában vannak, hogy friss diplomásként nincsenek abban az alkupozícióban, hogy válogathassanak. A munkával kapcsolatos elvárások „rangsorolása” során nem volt jellemző, hogy a fizetés jelent volna meg, mint a legfőbb motivációs tényező.

„Nyilván a legkézenfekvőbb a fizetés, tehát egy normális fizetés. Ne érts félre nem a pénz a mindenem, viszont úgy gondolom, hogy a 21. században nem lehet kiiktatni a pénzt a mindennapjainkból, hiszen ez nélkül nem lehet meglenni, szóval egyrészt a fizetés, másrészt a megbecsültség és lehet, hogy ezt helyezném első helyre.” (24 éves végzős, férfi, Szeged)

A Magyarországon tanulók körében a fizetés mellett legtöbbször előforduló elvárás a jó munkahelyi légkör, hogy jól tudják érezni magukat az adott munkahelyen, megbecsüljék őket, közvetlen kapcsolat legyen a munkatársak között. Többen megemlítették azt is, hogy olyan munkahelyet szeretnének, ahol lehetőségük van csapatban dolgozni, illetve, hogy a munka hordozzon magával legalább némi kreativitást. Emellett meglepően alacsony volt azoknak a száma, akik fontosnak tartanak a szakmai fejlődést, ezt csupán egy interjúalanyom említette meg.

¹⁷ Az egyik Phd hallgató, a másik interjúalanyom pedig az egyeteme mellett dolgozik, ugyanis már munka mellett felvételizett a mesterképzésre.

A Szerbiában maradt interjúalanyaim körében minden beszélgetés alkalmával konkrét pénzösszeg is szóba került a kezdő fizetés behatárolására. Viszont jellemző volt, hogy emellett talán ugyanolyan fontosnak tartják a szakmai fejlődés és az előrehaladás lehetőségét – az ő esetükben majdnem minden beszélgetés során felmerült ennek fontossága, szemben a Magyarországon tanuló vajdaságiak csoportjával. Emellett néhányan azt is szóba hozták, hogy olyan munkahelyen szeretnének dolgozni, ahol lehetőségük van összehangolni a munkát a magánélettel, a családdal, tehát előtérbe került a családbarát munkahely fontossága. Ez az előző csoport esetében, egyetlen egy interjúalanyom se hozta ezt szóba. Több beszélgetés alkalmával szóba került az is, hogy nem reális az, ha valaki túl nagy elvárásokat tűz ki pályája kezdetén, ami szoros összefüggésben áll azzal, hogy Szerbiában a rossz gazdasági helyzet miatt nagy a munkanélküliség.

„Én mindig azt mondtam, hogy nem szeretnék napi 8 órát csak ott ülni és valami egyhangú munkát csinálni, viszont az a baj, hogy most már azt nem lehet így nézni. Örül az ember, ha kap valami munkát és normális fizetést érte. (24 éves végzős, nő, Szabadka)

A vajdasági magyar egyetemisták jövőképe, munkaerő-piaci esélyeik megítélése

A jövőképpel kapcsolatban egyrészt kíváncsi voltam arra, hogy milyen terveik vannak az interjúalanyaimnak a tanulmányaik befejezése után, másrészt, hogy meglátásuk, esetleg tapasztalataik szerint milyen esélyekkel indulnak az adott ország munkaerő-piacán illetve, hogy a csoportok – a Szerbiában maradtak illetve a Magyarországon tanulók – hogyan is ítélik meg egymás esélyeit.

Egyetem utáni tervek

Az egyetem utáni munkával kapcsolatos tervek mellett arra is rákérdeztem, hogy vajon felsőfokú tanulmányaik kezdetén gondolkodtak-e már a pályakezdekről, így meg tudom figyelni, hogy az egyetemi évek alatt változtak-e a terveik. Arra a kérdésre: „Mikor elkezdte az egyetemet, gondolt-e arra, hogy a későbbiekben hol szeretne munkát vállalni?” igen eltérő válaszokat kaptam, szinte az összes lehetséges válaszlehetőséget megemlítették az ideiglenes migránsok csoportjába tartozó interjúalanyaim. Tehát egy részük úgy emlékezett vissza, hogy diplomázás utána haza fog térni szülőföldjére, sokan úgy, hogy mivel Magyarországon szerzik meg az egyetemi végzettségüket, akkor az már magával vonja azt, hogy az „anyaországban” keresnek majd munkát, illetve voltak olyanok is, akik úgymond ugródeszkanak tekintették a Magyarországon való továbbtanulást, és külföldön terveztek érvényesülni. Tehát az utóbbi esetben láthatjuk, hogy Magyarország már tranzit országgként is helyet kap a megkérdezetteim körében. Itt is látható, hogy mennyire összetett folyamatról van szó, és, hogy az interjúalanyaim szemében sem tűnik végleges döntésnek az emigráció, vagyis attól, hogy ők Magyarországon fejezik be az egyetemet, egyaránt gondolkoznak a hazatérésen, illetve a további vándorlason is.

Arra is kíváncsi voltam, hogy így az évek múlásával, közel a tanulmányaik végéhez, közel a munkaerő-piacra való belépéshez, milyen jövőtervekkel is rendelkeznek a megkérdezetteim. Azt tapasztaltam, hogy még mindig nem foglaltak végleges álláspontot azzal kapcsolatban, hogy hosszútávon hol is szeretnének érvényesülni, viszont abból, hogy többen megemlítették, hogy már az utolsó szemeszterében nekikezdenek a munkakeresésnek, illetve néhányan már jelenleg is dolgoznak, arra következtettem, hogy a többségük diplomázás után Magyarországon tervez maradni¹⁸.

¹⁸ Ez azon interjúalanyaim körében is megfigyelhető, akik még csak az alapképzésük vége felé járnak, ugyanis ők a mesterképzést továbbra is Magyarországon szeretnék folytatni. Mivel még távol állnak a munkaerő-piacra való belépéstől, körükben nem tartottam relevánsnak, ennek a kérdésnek a feltevését.

„Szeptemberben indul az utolsó félévem és hát, hogy utána mi lesz?! Arra gondoltam igazából, hogy ugye nem könnyű azért munkát szerezni, még egyetemmel sem, úgyhogy szeptembertől már azért elkezdek valamit keresni, próbálkozni.” (23 éves végzős, nő, Szeged)

A Szerbiában maradt fiatalok körében arra a kérdésre: „Mikor elkezdte az egyetemet, gondolt-e arra, hogy a későbbiekben hol szeretne munkát vállalni?“, a válaszok között nem tapasztaltam akkora szóródást, mint az előző csoport esetében. Akik valóban elgondolkodtak ezen a kérdésen, azok körében azt tapasztaltam, hogy ők hosszútávon is úgy gondolták, hogy Szerbiában, vagyis Vajdaságban szeretnének élni és dolgozni. Viszont az ő esetükben az évek folyamán teljesen megváltozott ez a terv, ugyanis mindegyik válaszádom megemlítette, hogy gondolkodik a külföldi munkavállaláson is. Elsősorban Magyarországot említették célszövegként, de voltak olyanok, akik Nyugat- illetve Észak- Európában látják az érvényesülés esélyét.

„Gondolkoztam, és nagyon erősen kitartottam amellett, hogy én itt fogok maradni ebben az országban. És én nézegettem, hogy miért mondják ezek a politikusok, hogy jaj megy a fiatalság el innen – mondom, amikor itt is milyen jó. De most, amikor kicsit tágabba nyíltak a szemeim, látom, hogy miről beszélnek az emberek. Tehát megfordult most már a fejemben, hogy nem itt folytatnám tovább az életemet. Nem a Balkánon.” (25 éves végzős, férfi, Újvidék)

Eltérést tapasztaltam annak tekintetében is, hogy amíg a Magyarországon tanuló fiatalok már egyetemi tanulmányaik alatt el szeretnének kezdeni dolgozni, addig a Szerbiában maradt fiatalok körében szinte egyöntetűen olyan válaszokat kaptam, hogy ők majd csak diplomázás után kezdenek neki az álláskeresésnek, és jelenleg az információgyűjtés fázisában vannak. Tehát az ő esetükben az egyetem utáni tervek között szerepel a tényleges munkakeresés, illetve munkára, gyakorlatra való jelentkezés, míg az előző csoport esetében ez a folyamat már korábban, egyetem alatt, pontosabban az utolsó szemeszterekben elkezdődik.

„Információt gyűjteni el kell kezdeni minél előbb, azt már most, meg hát én folyamatosan tájékozódok, hogy mit érdemes, hol érdemes, mit lehet. Tehát a vágyakat meg a lehetőségeket összehangolni. Viszont még nem védem meg a diplomamunkámat, addig nem érdemes nagyon jelentkezni sem. De ahogy megvan, másnap rögtön lehet.” (25 éves végzős, nő, Szabadka)

Elhelyezkedési lehetőségek, esélyek megítélése

Az elhelyezkedési lehetőségek tekintetében nagyobb esélyeket látnak az ideiglenes migráció mellett döntött interjúalanyaim Magyarországon, mint Szerbiában, ami a jelenlegi gazdasági helyzetre illetve az ebből következő munkanélküliségre vezethető vissza.

„Hát szerintem [Szerbiában] még rosszabbak, mint Magyarországon. Tehát egyrésztől munkanélküliség van, kettőtől szakmában szinte biztos, hogy nem tudnék elhelyezkedni, akkor a fizetésről nem is beszélve.” (24 éves végzős, férfi, Szeged)

Több Szegeden tanuló diák kihangsúlyozza, hogy Szegeden „telített a piac” és pályakezdőként nem egyszerű a jelenlegi nehéz gazdasági helyzetben elhelyezkedni. Többen meg is említették, hogy nagyon nagy szakadék jelent meg a munkavállalók elvárásai és az oktatási szféra között, pontosabban, hogy az egyetem mit enged meg, illetve mit tud nyújtani a hallgatóinak. Ennek ellenére bizakodnak a megfelelő munkalehetőség tekintetében, ugyanis az országhatár közelsége miatt, egyre több magyar-szerb kapcsolatokat ápoló vállalat, cég jelent meg a piacon, így előnyben részesülhetnek a szerb nyelvtudásuk miatt. A legtöbb megkérdezett szerint diplomázás után rövid időn belül munkát fog kapni, átlagban kettő illetve hat hónapos várakozási időre számítanak.

A legtöbb interjúalanyom fejében megfordult a hazatérés gondolata, vagyis kisebb számban voltak azok, akik nem tervezik, hogy visszatérjenek Vajdaságba. A legtöbb interjúalanyomnál ez nem a közeljövőben következhetne be, hanem abban az esetben, ha változna Szerbia gazdasági helyzete, illetve ha úgy tudna hazatérni szülőföldjére, hogy munkahely várja. Emellett beigazolódni látszik az, hogy a szülőföldön meglévő kapcsolatok valóban kulcsfontosságú tényezők a hazatérési szándék fontolgatásában.

„Megfordult, de nem a munka és a karrier miatt, hanem csak a család miatt. Ha nem is idős koromba, de x év után esetleg [hazamennék]. Tehát nyilván, hogyha meglátnánk, hogy hogyan alakulnak a dolgok, a gazdasági helyzet hogyan alakul, esetleg egy vállalkozást is lehet, hogy megérné előbb-utóbb indítani Szerbiában. Tehát nem mondtam le arról, hogy valamikor visszatérjek, és [Vajdaságban] hasznosítsam a tudást. Tehát nem csak arra gondolok, hogy a klasszikus úgymond vendégmunkás, hogy kimegy és akkor nyugdíjra hazajön, hanem még az aktív éveimben is elképzelhetőnek tartom, hogy visszajöjjenek.” (24 éves végzős, férfi, Szeged)

Többen is tervezik azt, hogy diplomázás után más külföldi országban próbáljanak szerencsét, viszont kevés interjúalanyomnál vettem észre azt, hogy már konkrét, kiforrott tervvel rendelkezne ennek megvalósítása érdekében. Ez talán az miatt is van, mert a legtöbben már egyetem alatt elkezdik a munkakeresést, annak érdekében, hogy diplomázás után azonnal munkába tudjanak állni, tehát a közeljövőben ők Magyarországon tervezik elkezdni a karrierjüket.

A Magyarországon tanuló vajdaságiaktól megkérdeztem, vajon hogyan vélekednek otthonmaradt kollégáik munkaerő-piaci esélyeiről Szerbiában, illetve Magyarországon. A legtöbb interjúalanyom úgy ítélte meg, hogy a Magyarországon végzett vajdasági magyarokkal szemben előnyben vannak a szerb munkaerő-piacon azok, akik Szerbiában fejezték be tanulmányaikat. Annak következtében, hogy magyarul és szerbül is jól beszélnek, Vajdaságban előnyt élvezhetnek a szerb anyanyelvűekkel szemben is, viszont eddigi információik, tapasztalataik szerint megfelelő kapcsolatok nélkül nekik is nehéz érvényesülni Szerbiában.

Arra is kíváncsi voltam, hogy véleményük szerint szerb diplomával milyenek az esélyek a magyarországi munkaerő-piacon. A néhány válaszadó szerint előnyben részesülnek azok, akik Magyarországon végezték el az egyetemet, másrészt viszont többen is kihangsúlyozták, hogy pont a kétnyelvűségükből adódóan, akár még előnyt is élvezhetnek a magyar munkaerő-piacon a Szerbiában végzettek. Azt többen is megemlítették, hogy nagymértékben a munkaadótól függ, hogy inkább előnyben részesíti-e a magyar állampolgárokat.

A szülőföldön maradt interjúalanyaim többsége szerint jelenleg Szerbia gazdasági helyzete miatt korlátozottak a munkaerő-piaci lehetőségek, viszont több interjúalanyom megemlítette, hogy bizakodóak az ország jövőjét illetően és remélik, hogy az elkövetkező években változások következnek be. A Magyarországon tanulók csoportjához képest nagy eltérést tapasztaltam annak kapcsán, hogy az egyetem végeztével vajon mennyi időt kell várniuk munkahelyükre, ugyanis összességében 1-től 2-éves várakozási időt határoztak meg.

„Kiábrándító. Sehol semmi. Nagyon sok ember tényleg nem azt dolgozza, amit befejezett. Egyik napról a másikra élnek. Nem épp fényes ez a helyzet, tehát mondhatni, azt hogy nagyon kilátástalan.” (25 éves végzős, férfi, Újvidék)

Csupán két, Újvidéken tanuló interjúalanyom vélekedett pozitívan munkaerő-piaci helyzetükről, annak ellenére, hogy tisztában vannak Szerbia stagnáló gazdasági helyzetével.

„Szerintem van lehetőség, tehát én mindig azzal vagyok, hogy aki keres az talál is, tehát nem vagyok megijedve attól, hogy pillanatnyilag krízis van, meg hogy ilyen nagy a

munkanélküliség, szerintem aki akar dolgozni, annak lesz is munka.” (24 éves végzős, nő, Újvidék)

Mivel csupán három Újvidék városában tanuló magyar egyetemistát volt lehetőségem megkérdezni, emiatt túlzás lenne ebből olyan következtetéseket levonnom, hogy Újvidék és Szabadka között eltérő munkaerő-piaci lehetőségek érvényesülnének. Ennek bebizonyítására további vizsgálatok lennének szükségesek. Azt több interjúalanyom is szóba hozta, hogy Újvidéken és Belgrádban pozitívabban látják a munkaerő-piaci lehetőségeket, viszont az ő esetükben hogy a munkavállalást nagymértékben befolyásolja a nemzetiségi hovatartozás, emiatt jellemző, hogy közelebb áll hozzájuk magyarországi karrier.

„Újvidékre próbálkoznék persze, [viszont] most így azt mondom, hogy lehet, hogy előbb mennék Pestre, mint Belgrádban - úgy azért jobban tetszik. Tehát úgy vajdaság területén, meg Magyarországon.” (24 éves végzős, nő, Szabadka)

Mivel több interjúalanyom megemlítette, hogy foglalkoztatja a magyarországi munkavállalás gondolata, ezért azt kérdeztem, hogy vajon ott hogyan ítélik meg esélyeiket. Összességében az állapítható meg, hogy több munkalehetőséget látnak Magyarországon mint Szerbiában, ám Magyarország piacán sokkal több friss diplomás jelenik meg, emiatt szerintük ők hátrányból indulnak, egyrészt a szerb végzettségük, másrészt a szerb állampolgárságuk miatt.

„Magyarországon meg csak akkor lenne előnyöm, hogy ha szerbiül is kellene tudni.” (24 éves végzős, nő, Szabadka)

Volt akinél „ugródeszkaként” jelent meg a magyarországi munkavállalás, néhányan fontolgatják azt is, hogy akár távolabb is elmennének – Nyugat- illetve Észak-Európába – viszont többségüknél ez akkor következne be, ha egyszerűen nem látnának megélhetési lehetőséget Szerbiában. Azt tapasztaltam, hogy a szülőföldön meglévő kapcsolatok erős visszatartó hatást jelentenek a Szerbiában tanuló magyarok körében.

„Magyarországon sem olyan fényes a helyzet, és gondolom, hogy még egy jó ideig nem is lesz, és akkor ott hosszútávon ...szóval ott sem olyan a helyzet, ahol úgy maradnék sokáig, hanem az egy olyan ugródeszka lenne.” (24 éves végzős, nő, Szabadka)

„Nagyon rossznak kell, hogy legyen itt, hogy messzire menjek, hogy elmenjek teljesen.” (24 éves végzős, férfi, Szabadka)

Kíváncsi voltam arra is, vajon hogyan ítélik meg a Szerbiában maradt fiatalok a Magyarországon végzett hallgatók lehetőségeit a szülőföldön. Legtöbbször úgy vélekedtek, hogy Szerbiában nehezebben tudnak érvényesülni, hátrányban vannak a „szerb diplomával” szemben – a szerb nyelv hiányos ismerete miatt, a diplomahonosítás miatt. Viszont azt többen is kiemelték, ha jól beszélnek az állam nyelvét és megfelelő kapcsolatokkal rendelkeznek, és megelégednek az alacsonyabb fizetéssel, akkor jó esélyük van az érvényesülésre. Látható, hogy Szerbia rossz gazdasági helyzet miatt a hazatérési szándék hajlandóságát csökkentheti a béarányok különbözőségei.

Arra is rákérdeztem, hogy a Szerbiában tanuló egyetemisták véleménye szerint milyen esélyekkel indulnak az „anyaországban” tanuló vajdasági magyarok Magyarország munkaerőpiacán. Többségük pozitívan ítélte meg helyzetüket, csupán két megkérdezett említette azt, hogy a szerb állampolgárság miatt megkülönböztetett helyzetben vannak a vajdaságiak a magyar munkaerő-piacon.

„Még lehet, hogy több [esélyük van] mint nekünk, akik itt Szerbiába fejezték be, és oda szeretnénk kimenni. Előnyben vannak azzal, hogy ott fejezték.” (23 éves végzős, nő, Szabadka)

Interjúelemzés összefoglalója

Összességében megállapítható, hogy azon interjúalanyaim körében, akik a Magyarországon való továbbtanulás mellett döntöttek, elsődleges vonzó tényezőként jelent meg a magyar nyelven való tanulás lehetősége, illetve Szeged esetében a város közelsége. Meghatározó volt a szülők szerepe a döntés meghozatalában is, ugyanis a legtöbb esetben a szülők „erőltették” a Magyarországon való továbbtanulást, mivel ott több lehetőséget láttak, mint a szülőföldön. Az „anyaország” erőteljes vonzása mellett a szülőföld taszító tényezői is hangsúlyosak voltak, elsősorban Szerbia bizonytalan gazdasági helyzete illetve az ebből adódó munkanélküliség, másodsorban pedig rosszabbnak ítélt felsőoktatási rendszere. A Szerbiában tanuló vajdasági magyarok esetében sajnos nem beszélhetünk olyan vonzó tényezőkről, amelyek a „menni vagy maradni” dilemma megoldását elősegítették volna, ugyanis a Szerbiában való továbbtanulás igazából „kényszerdöntés” volt, ami az anyagi nehézségekre vezethető vissza. Elsődleges szempontot az állami finanszírozás és az olcsóbban tanulási lehetőség jelentette. Ez a kényszerdöntés szorosan összefüggésben áll azzal, hogy a Szerbiában maradt fiatalokkal készített interjúk során inkább elégedetlenséget tapasztaltam a továbbtanulási döntésükkel kapcsolatban.

A Magyarországon tanuló fiatalok esetében sikeres beilleszkedést tapasztalhattunk, olyan kapcsolatok, barátságok épültek ki az anyaország „öslakosai”-val, amelyeket már nem csak az egyetemi gondok tartanak össze. Ezzel szemben a Szerbiában tanuló vajdasági magyarok esetében az egyetemi kollégákkal való kapcsolatkiépítés hiánya volt megfigyelhető, ami kommunikációs nehézségekre vezethető vissza.

Azáltal, hogy a magyarországi egyetemek előtérbe helyezik a szakmai gyakorlatok fontosságát – szemben a szerbiai egyetemekkel - nagy eltérés mutatkozott a szakmai kapcsolatok kiépítettségében is. Ennek jelentősége a munkakeresési stratégiákban is szerepet játszik, ugyanis míg a Magyarországon tanulók többségükben a szakmai gyakorlat útján kiépített erőforrásokat veszik igénybe pályakezdőként, addig a Szerbiában tanuló fiatalok ilyen típusú erőforrása korlátozottabb. Az utóbbiakkal készült interjúk alapján megállapítható, hogy a Szerbiában való érvényesülés útja a szülők, ismerősök által birtokolt kapcsolati tőke. Tehát mindkét csoport a munkakeresési stratégiák során hasonló erőforrásból - a kapcsolati tőkéből - táplálkozik, viszont mégis hatalmas eltérés van aközött, hogy valaki ezeket a kapcsolatokat önerőből építi ki, vagy a szülők, ismerősök kapcsolati tőkéjére támaszkodik.

A munkával kapcsolatos attitűdök terén nem tapasztaltam éles különbséget a vizsgált csoportjaim között, ugyanis mindkét csoport esetében megállapítható, hogy a fizetés rendkívül fontos szempont, viszont nem ez az elsődleges. Az ideiglenes emigránsoknak tekintett Magyarországon tanulók körében fontos még, hogy olyan munkahelyen dolgozzanak, ahol jó a légkör, ahol megbecsülik őket. A szülőföldön maradt vajdaságiak körében a fizetés után a szakmai fejlődésnek és az előmenetelnek van jelentősége, ám több interjúalanyomnál szóba került, hogy sajnos Szerbiában jelenleg olyan a helyzet, hogy „örül az ember, ha munkát kap, nem pedig az elvárásai alapján válogat”.

A jövőtervekkel kapcsolatban az ideiglenes migránsoknak többnyire még nem volt végső álláspontja, viszont azáltal, hogy többségük diplomázás után, illetve még előtte Magyarországon próbál munkát keresni, így arra következtethetünk, hogy – rövid távon legalábbis - Magyarországon terveznek érvényesülni. A szülőföldön meglévő kapcsolatok erőteljes hatása figyelhető meg a hosszú távú tervekkel kapcsolatban, ugyanis szóba kerül a hazatérés gondolta több interjúalanyomnál is, ám esetükben ez akkor következne be, ha Szerbia gazdasági helyzete változna. Ugyanis elmondásuk szerint ez nem a „karrier”, hanem a család, barátok miatt történne meg. A Szerbiában tanuló magyar fiatalok kezdeti hosszú távú tervei között szerepelt az, hogy diplomázás után a szülőföldön keresik majd az érvényesüléshez vezető utat, ám jelenleg szinte mindegyik interjúalanyom tervei között megjelent a külföldön történő munkavállalás. Elsődlegesen Magyarországot említették célországként. Az elhelyezkedési esélyeket illetően a

Magyarországon tanulók is több lehetőségeket látnak az anyaországban, annak ellenére, hogy tisztában vannak a piac telítettségével.

A Szerbiában maradt fiatalok - annak ellenére, hogy minden beszélgetés alkalmával szóba jött Szerbia stagnáló, sőt romló gazdasági helyzete - saját helyzetüket, munkaerő-piaci lehetőségeiket mégis pozitívan ítélik meg, bíznak a szerencsében, a kapcsolatokban. A Szerbiában maradt interjúalanyaim többsége a magyar nemzetiségére nem minden esetben úgy tekintett, mint hátrányra. Többen megjegyezték azt is, hogy pont a kétnyelvűségükből adódóan látnak nagyobb reményt mind a vajdasági, mind a magyarországi munkaerő-piacon.

Következtetések

Összességében elmondható, hogy a vajdasági magyarok helyzete sajátos, ugyanis a lakóhely-változtatás nem a különböző kultúrák iránti kíváncsiságból adódott, hanem alapvetően a tannyelv határozta meg a Magyarországon való továbbtanulási és érvényesülési törekvéseket. Ugyanakkor a jobb életminőség, a több érvényesülési lehetőség miatt fogalmazódott meg bennük az anyaországba való vándorlás gondolata. Mindkét csoport (a Szerbiában maradt hallgatók illetve a Magyarországon tanuló fiatalok) esetében felszínre tört a szülőfölddel kapcsolatos elégedetlenség, ami szoros kapcsolatban van az ország társadalmi, gazdasági, politikai folyamataival. Tehát a vajdasági magyarok is folyamatosan törekednek a szellemi képességeik fejlesztésére, kibontakoztatására, viszont ha azt tapasztalják, hogy az adott országban erre nincs lehetőség, vagy éppen nem értékelik kellőképpen tudásukat, tevékenységüket, „az egyéni fejlődésre fordított anyagiak nem térülnek meg”, akkor a nagyobb lehetőségek, a jobb megélhetés reményében a migráció mellett döntenek (L. Rédei, 2008:4).

Véleményem szerint a jelenlegi egyszerűsített honosítási (és visszahonosítási) eljárás hatalmas befolyással lehet a továbbtanulási célú vándorlásra illetve a „magasan képzett” egyének migrációjára, ugyanis egyrészt Szerbiában továbbra se következett be a remélt politikai és gazdasági változás (Európai Unió csatlakozás), másrészt - ahogy az interjúalanyaim körében is láthattuk - annak ellenére is kívánatos a Magyarországon való továbbtanulás, hogy az jelentős költségekbe verheti a családokat, háztartásokat. Ennek tükrében úgy gondolom, hogy a továbbtanulási célú migráció még erőteljesebb kibontakozása figyelhető meg a közeljövőben. Célcsoportom olyan egyénekből állt, akik már nem tartoztak közvetlenül a balkáni háborúk sújtotta generációkhoz, illetve tanulmányaik megkezdésekor még nem vehették igénybe a jelenlegi visszahonosítási könnyítéseket, ami alapján úgy gondolom, hogy ez az a csoport, amely valóban racionális megfontolások alapján hozhatta meg a továbbtanulással kapcsolatos döntéseit. Tehát nem a háború okozta fenyegetettség vagy éppen a magyar állampolgárság nyújtotta kedvezmények hatására döntött a migráció mellett. Érdeemesnek tartom a későbbiekben folytatni ezt a kutatást, amikor már a kettős állampolgárságra vonatkozó jogszabályok hatásai érezhetőek lesznek, és feltételezhetően befolyásolják a továbbtanulással, illetve a munkavállalással kapcsolatos migrációs döntéseket.

Irodalomjegyzék

- ERDEI, 2005** Erdei Itala: *Hallgatói mobilitás a Kárpát-medencében*. Educatio 2005. 2. sz.: 334–359.
- FEISCHMIDT-ZAKARIÁS, 2010** Feischmidt Margit és Zakariás Ildikó: *Hazatérő idegenek. Az etnikai migráció formái, okai és hatásai a Kárpát-medencében*. In: Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*. MTA Etnikai – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest 2010. 54-86.
- GÁBRITY MOLNÁR, 2003** Gábrity Molnár Irén: *Anyanyelvű felsőoktatás feltételei a Vajdaságban*. In: *A vajdasági magyar felsőoktatási konferencia*. Szabadka 2003. Kézirat.
Elérhető: <http://felkol.org.rs/common/webolvas/GMI-felsookt.pdf> (Letöltés dátuma: 2011.04.06.)
- GÁBRITY MOLNÁR, 2001** Gábrity Molnár Irén: *A jugoszláviai magyarok vándormozgalmának okai és méretei*. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Fészekhagyó vajdaságiak*. 4. köt. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka 2001.
- GÁBRITY MOLNÁR, 2008** Gábrity Molnár Irén: *A régió jellegzetességei*. In: Barlai Jenő és dr. Gábrity Molnár Irén (szerk.): *Hazaérsz – Esély és egyenlőség a Vajdaságban*. Vajdasági Módszertani Központ, Szabadka 2008. 9-15.
- GÁBRITY MOLNÁR, 2006** Gábrity Molnár Irén: *Oktatásügy – a tudásalapú társadalom felé*. In: Gábrity Molnár Irén és Ricz András (szerk.): *Kistérségek életerege*. RTT, Szabadka 2006. 103-130.
Elérhető: <http://gabritymolnariren.com/kistersegek2006.html> (Letöltés dátuma: 2011.04.06.)
- GÁBRITY MOLNÁR - RÁC, 2007** Gábrity Molnár Irén - Rác Livia: *Vajdaság (Szerbia)*. In: Papp Z. Attila - Veres Valér (szerk.): *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái*. Gyorsjelentés. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest 2007. 120-184.
- GÖDRI, 2005** Gödri Irén: *A bevándorlók migrációs céljai, motivációi és ezek makro- és mikro strukturális háttere*. In: Gödri Irén – Tóth Pál Péter (szerk.): *Bevándorlás és beilleszkedés: A szomszédos országokból Magyarországra irányuló bevándorlás az ezredfordulón*. KSH NKI Kutatási Jelentései 80, Budapest 2005. 69-126.
- GÖDRI, 2010a** Gödri Irén: *Migráció a kapcsolatok hálójában. A kapcsolati tőke és a kapcsolathálók jelenléte és szerepe az ezredvégi magyarországi bevándorlásban*. KSH NKI Kutatási Jelentései 89, Budapest 2010. 32-35.
- GÖDRI, 2010b** Gödri Irén: *Bevándorlás és etnicitás – összefüggések nyomában*. In: Hárs Ágnes és Tóth Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest 2010. 87-124.
- KINCSES, 2010** Kincses Áron: *A Kárpát-medence ezredforduló utáni migrációs hálózatának vizsgálata magyar nézőpontból*, PhD. Értekezés. 2010
Elérhető: http://teo.elte.hu/minosites/ertekezes2010/kincses_a.pdf (Letöltés dátuma: 2011.04.10.)
- L.RÉDEI, 2008** Langerné Rédei Mária: *Tanulmányi célú mozgás*. REG-INFO KFT Budapest 2008.
Elérhető: http://real-d.mtak.hu/87/1/Redei_Maria.pdf (Letöltés dátuma: 2011.04.16.)
- L.RÉDEI, 2009** Langerné Rédei Mária: *A tanulói migráció és a munkapiac*. In: Illés Sándor (szerk.): *Magyarország vonzásában. (=KSH NKI Kutatási Jelentései 85.)* KSH NKI, Budapest 2009. 67-120.
- SZEMERSZKI, 2005** Szemerszki Marianna: *Külföldi hallgatók Magyarországon*. Educatio 2005. 14. (2): 320–333.
- TAKÁCS, 2010** Takács Zoltán: *Egyetemalapítási lehetőségek a Vajdaságban*. Kézirat, 2010
Elérhető: http://www.htmtop.mtaki.hu/palyamunka_pdf_2010/Takacs_Zoltan.pdf (Letöltés dátuma: 2011.04.06.)

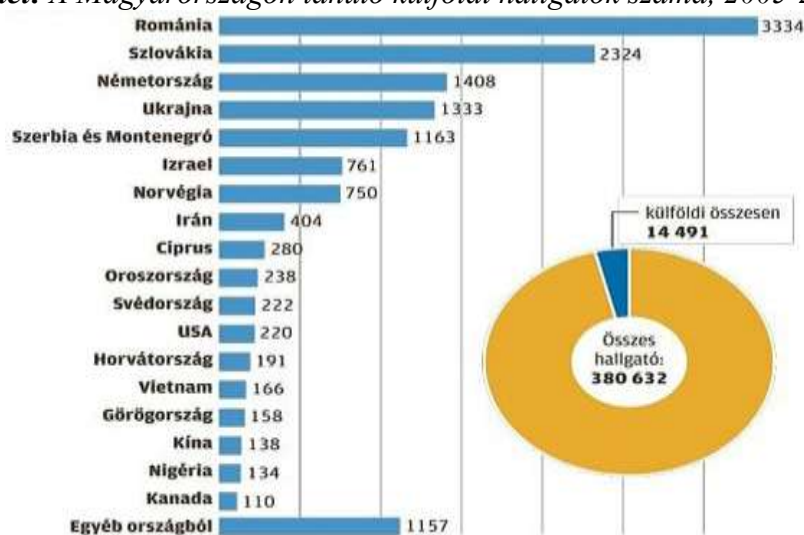
Melléklet

1. melléklet: Magyarok a felsőoktatásban - Vajdaság

Egyetemi képzésben részt vevő magyar hallgatók száma	Mezőgazdasági	Bölcsész tudományi	Technológiai	Jogi	Orvostudományi	Műszaki tudományok	Közgazdasági	Természettudományi-matematikai	Művészeti akadémia	Építészeti	Mihajlo Pupin TK	Testnevelési Kar	Pedagógiai	Tanítóképző	Összesen
2006/2007. tanév															
Magyarok	140	166	38	180	156	291	533	261	85	139	129	37	20	171	2346
Összesen	3340	3984	1169	5079	3192	8186	6223	4351	772	628	2869	1201	698	174	41866
2007/2008. tanév															
Magyarok	144	320	42	197	169	208	465	306	111	136	123	49	26	211	2507
Összesen	3476	4267	1083	5169	3122	9051	5990	4408	952	619	2780	1316	717	211	43161
2008/2009. tanév															
Magyarok	141	295	50	147	188	243	417	384	58	152	113	46	27	226	2261
Összesen	3417	4332	997	5358	3238	9259	5582	5333	778	584	2643	1192	808	226	43747

Forrás: Tartományi Oktatási Titkárság adatai alapján készítette Gábrity Molnár Irén

2. melléklet: A Magyarországon tanuló külföldi hallgatók száma, 2005-2006

Forrás: Langerné Rédei Mária (2008): Tanulmányi célú mozgás. Budapest: REG-INFO KFT, 91. o.